

EN UTVECKLINGSARTIKEL PUBLICERAD
FÖR PEDAGOG STOCKHOLM

ÄR BORDURIEN EN DIKTATUR ELLER EN DEMOKRATI?

EN LESSON STUDY I SAMHÄLLSKUNSKAP
OM VÄRDET AV PRESSFRIHET

Författare: Åsa Colliander Celik, Thérèse Juthberg

E-post: asa.colliander@stockholm.se, therese.juthberg@stockholm.se

Skola: Mälarhöjdens skola, Sofia skola

Artikelnummer: %

Granskad av: Kerstin Hudner-Sidén

**PEDAGOG
STOCKHOLM**

Denna artikel är publicerad på Pedagog Stockholm

Vill du också skriva en utvecklingsartikel och bli publicerad på Pedagog Stockholm?
Mejla: forskningsinfo@stockholm.se

För mer information om publikation av utvecklingsartiklar se:
www.pedagogstockholm.se/fou

Åsikter och tolkningar som kommer till uttryck i denna artikel är författarens och reflekterar inte nödvändigtvis utbildningsförvaltningen i Stockholms stads åsikter.

SAMMANFATTNING

Denna artikel redogör för våra erfarenheter från en Lesson Study om pressfrihet, där vi designade en lektion med syfte att öka elevernas förståelse för demokrati. Eftersom begreppet demokrati innehåller många olika aspekter (pressfrihet, religionsfrihet med mera) avgränsades lektionen till att handla om pressfrihet. Syftet var att undersöka om det gick att fördjupa elevernas förståelse av begreppet demokrati genom att låta eleverna delta i ett rollspel om pressfrihet. Som metod valde vi en så kallad Lesson Study. Under lektionen fick eleverna ikläda sig rollen som journalist i det fiktiva landet Bordurien. För halva klassen var Bordurien en demokrati, för andra halvan en diktatur. Uppgiften var att i grupper välja ut nyheter som skulle publiceras i landets tidning.

När eleverna löste uppgiften måste de leva sig in i rollen som journalist och hur friheten i journalistens arbete påverkades av graden av demokrati i landet. Rollen tvingade eleverna att byta perspektiv och resonera utifrån olika demokratiska förutsättningar. De grupper som verkade i en diktatur föreföll utveckla sin förmåga att resonera kring pressfrihetens värde mer nyanserat än de elever som arbetade i en demokrati. Sannolikt kan detta bero på att det kan vara lättare för elever att förstå pressfrihetens begränsningar i en diktatur än i en demokrati. Att reflektera utifrån en demokrati innebär för eleverna ingen kontrast mot den vardagliga demokratiförståelsen. Innebörden av pressfriheten blev genom detta förgivettagande inte tillräckligt synliggjord. Vår studie visar att ett rollspel kan vara ett bra sätt att fördjupa elevernas förståelse för demokrati och pressfrihet men att både rollspelets design och en tydlig lärarledd klassdiskussion är nödvändig för att eleverna ska få en fördjupad demokratiförståelse.

Nyckelord: samhällskunskap, didaktik, demokrati, lesson study, pressfrihet, yttrandefrihet, rollspel, variationsteorin.

BAKGRUND

Vi sökte en metod att utveckla undervisningen i demokrati då många elever, enligt våra erfarenheter förstår att demokrati betyder folkstyre, det vill säga att alla får rösta och att diktatur är motsatsen men saknar djupare kunskaper om vad demokrati innebär. Eleverna lär sig också fakta om valet, riksdagen och regeringen med mera. Elever i Sverige har höga kunskaper men lågt engagemang i demokrati enligt internationella undersökningar (Skolverket, 2012). Vi ville konstruera en lektion som fördjupade elevernas förståelse av demokrati som ett värde (pressfrihet, mötesfrihet, religionsfrihet). I vårt arbete avgränsade vi oss till begreppet pressfrihet.

Olika undersökningar visar att yttrandefrihet hamnar högt upp på elevernas lista över vad som är viktigt i en demokrati. (Skolverket, 2008) (Skolverket, 2010) Samtidigt visar rapporten Morgondagens medborgare att två av tio elever inte ser något problem med att alla dagstidningar i ett land har samma ägare. (Skolverket, 2010) Det anser vi tyda på att elever behöver stöd i att problematisera kring begreppet pressfrihet. 80 procent av de svenska eleverna, i samma undersökning, kan dessutom tänka sig att begränsa den mediala yttrandefriheten och överlämna den makten till myndigheterna om landets säkerhet skulle vara hotat. Detta gjorde att det kändes relevant att skapa en lektion som skulle få eleverna att reflektera kring medias roll och pressfrihetens funktion i en diktatur kontra en demokrati.

Att skapa en undervisningssituation som främst syftar till att lotsa elever till en önskad värdering, utan att kränka elever som har en annan värdering, kan vara svårt. Som vägledning förordar Skolverket en demokratiundervisning som bygger på deliberativa samtal (Skolverket, 2012). Även om dessa kan variera mellan olika klassrum finns det några kännetecken (Englund, 2000):

- *Skilda synsätt ställs mot varandra och olika argument ges utrymme.*
- *Tolerans och respekt för motparten. Att lära sig att lyssna på den andres argument.*

- En kollektiv viljebildning, d v s strävan att komma överens och eller temporära överenskommelser.

Vid deliberativa samtal så kan alla åsikter framföras och eleverna övas i att lyssna på varandra. I dagligt tal kallas detta för ett öppet klassrumsklimat. Forskning visar att undervisning som bygger på deliberativa samtal förefaller öka förståelsen för demokratibegreppet (Oscarsson, 2008). Genom rollspel kan lärare skapa ett mer tillåtande och öppet klimat i klassrummet. I rollspel kan åsikter som känns främmande, diskuteras på ett mer öppet sätt. ”Ingen vet om jag tycker detta på riktigt eller spelar en roll.” Vår studie är inspirerad av en deliberativ didaktik (Larsson, 2012).

SYFTE

Då vissa elever endast visar en ytlig förståelse av demokratibegreppet (Oscarsson, 2008) ville vi undersöka om vi kunde fördjupa elevernas förståelse för demokrati som ett värde genom ett rollspel om pressfrihet. Vi valde att designa en lektion om pressfrihet. Eftersom ett elevaktivt och diskussionsprövande arbetssätt visat sig vara givande (Skolverket, 2012) för att öka elevernas förståelse och förmåga att problematisera kring demokratibegreppet konstruerades ett rollspel om pressfrihet där eleverna fick leva sig in i rollen som journalist i en demokrati alternativt diktatur. Målet med lektionsdesignen var att utveckla elevernas förmåga att resonera kring pressfrihetens betydelse i en diktatur och demokrati. Rollspelet skulle öppna för ett deliberativt samtal där olika åsikter kan komma fram och eleverna måste lyssna på varandra och argumentera för sin ståndpunkt för att kunna lösa en uppgift.

METOD – EN LESSON STUDY

Studien kom att genomföras inom Stockholms stads ämnesdidaktiska nätverk¹ i SO (VT10-HT11). En Lesson Study innebär att en grupp lärare tillsammans sätter upp ett kunskapsmål, ett lärandeobjekt och detaljplanerar en lektion tillsammans utifrån elevernas förkunskaper. Med hjälp av ett förtest, som kartlägger elevernas förkunskaper, och lärarnas tidigare erfarenheter designas lektionen. En lärare genomför lektionen som filmas och sedan utvärderas och revideras av lärarna i gruppen. En annan lärare genomför den nya, reviderade lektionen. Dessa cykler kan upprepas flera gånger. (Gustavsson, 2008) I denna studie genomfördes tre cykler i två grundskoleklasser (år 9) och en gymnasieklass (år 1).

Först genomfördes ett förtest för att undersöka elevernas förkunskaper om demokrati. Den första lektionen planerades tillsammans av oss lärare, utifrån det valda lärandeobjektet, pressfrihet. Lektionen genomfördes av en av lärarna i nätverket i en niondeklass på Mälarhöjdens skola. Lektion ett filmades och observerades även av en annan lärare i nätverket. Därefter träffades vi lärare igen för att analysera lektionen och revidera. Lektion två genomfördes på Sofia skola, i årskurs nio. Även denna lektion filmades men det fanns ingen observatör med. Efter ny analys reviderades lektionen ytterligare. Lektion tre filmades inte utan genomfördes av en lärare utanför nätverket, i årskurs 1 på en gymnasieskola, med två observatörer från SO-nätverket.

---

1 Sedan 2010 har utbildningsförvaltningen i Stockholms stad organiserat ämnesdidaktiska nätverk för lärare i syfte att främja forsknings- och utvecklingsverksamhet med ett ämnesdidaktiskt innehåll i Stockholms kommunala och fristående grund- och gymnasieskolor.

Eleverna som varit med på de olika lektionerna har inte gjort något individuellt eftertest utan våra analyser kring lektionerna bygger på det filmade materialet samt gruppanteckningar som eleverna gjort på lektionen.

Början på ett utvecklingsarbete - Lektion ett

För att skapa en fördjupad förståelse för pressfrihet och demokrati som ett värde designades lektionen som ett rollspel om pressfrihet för att ge eleverna en mer levande insikt om pressfrihetens betydelse och hur begränsningar i yttrande- och pressfriheten kan påverka både demokratin och individen. Rollspelet utspelade sig i ett fiktivt land, Bordurien, som kunde gestaltas både som diktatur och demokrati. Namnet på landet, liksom på flera av de ledande personerna i det, är hämtat från Tintins värld. Lektionen inleddes med ett musiksatt bildspel med fakta om Bordurien som skulle hjälpa till att gestalta landet. Bildspelet gav information om Bordurien med dess grannländer och några historiska och politiska förutsättningar. Detta för att snabbt ge eleverna en kontext och förenkla inläsningen av spelets förutsättningar. Därefter delades eleverna in i fem grupper (tidningsredaktioner). Tre av grupperna verkade i en diktatur och två av grupperna i en demokrati. Eleverna var inte medvetna om denna skillnad. Det här gjordes för att skapa en motsättning när grupperna skulle redovisa. Dessa kontraster skulle bidra till en ökad förståelse för pressfriheten. Eleverna skulle inom rollspelet välja ut olika nyheter som skulle publiceras på tidningens framsida från ett antal tidningsnotiser. Nyheterna delades in i tre olika genrer: Inrikes, utrikes och insändare, dessa delades ut i tre omgångar. När grupperna var färdiga med urvalet presenterades de för klassen som helhet och slutligen genomfördes en diskussion kring vad som kunde ligga bakom gruppernas olika val av nyheter.

Eleverna hade även ett personligt rollkort att agera utifrån. Till exempel kunde ett rollkort ge instruktioner om att du var statens representant på redaktionen och din uppgift var att se till att inga nyheter som kunde skada regimen skulle finnas med. Ett annat rollkort kunde ge instruktion om att du tillhörde ett minoritetsfolk och att du hade intressen i att föra fram hur deras förtryckta vardag såg ut. Syftet var att på så sätt skapa dynamik och spänningar inom redaktionerna som skulle försvåra och göra urvalet av

nyheter mer komplexa. Då alla åsikter skulle vara ”tillåtna” och diskussionen syftade till att nå en lösning kan dessa samtal sägas var deliberativa. Tanken med de skilda förutsättningarna för varje elev och för de olika grupperna var att ge en stor variation i urvalet av nyheter både inom gruppen och mellan grupperna. Denna skillnad skulle sedan väcka diskussion både i gruppen och senare i klassen för att på så sätt skapa den förståelse och insikt för demokrati som värde och pressfrihet i en diktatur kontra demokrati. Lektionen avslutades med en diskussion om vilka konsekvenser nyhetsurvalet kan få för både demokratin och individen. Grupperna fick även motivera varför det är viktigt med yttrande- och pressfrihet.

Lektion två

När vi studerade den filmade lektionen visade det sig att rollspelet visserligen uppfattades som roligt av eleverna, men det framkom också att eleverna inte riktigt lärt sig det som var syftet med lektionen. Enligt vår analys fanns det flera orsaker till det. Därför gjorde vi följande ändringar:

Tidningsredaktion	⇒	Radioredaktion
Personliga rollkort	⇒	Gruppinstruktion
Subtil information	⇒	Tydliga instruktioner
Många nyheter	⇒	Färre nyheter
Muntlig redovisning	⇒	Skriftligt på tavlan
Klassdiskussion	⇒	Gruppdiskussion
Insändare	⇒	Sport
Muntliga svar	⇒	Skriftliga svar

Analysen av lektionen visade att eleverna tänkt mycket kring vilka nyheter som skulle sälja flest tidningar istället för att utgå från de givna förutsättningarna (diktatur/demokrati), därför ändrades massmedium till lektion två. Eleverna ska få arbeta

på en radiostation och välja nyhetsnotiser inför en nyhetssändning för att komma ifrån ”säljtänket”.

Uppgiften var alltför komplex, att kunna välja nyheter utifrån både ett styrelseskick och en personlig roll. Vi hade försökt att skapa etiska dilemman för flera av rollerna, men eleverna hade svårt att leva sig in i och förstå förutsättningarna för de personliga rollerna. Både i demokratin och i diktaturen kan en journalist avstå från att presentera en nyhet eller vilja lyfta fram en nyhet för att det gynnar ens personliga intresse. De personliga rollspelskorterna tas därför bort till lektion två.

Informationen på både rollkort och arbetsinstruktioner var för subtila i lektion ett. Det var endast vissa rollkort som gav tydlig information om landets styrelseskick.

Textmassan var för omfattande för eleverna att ta till sig (fakta om landet Bordurien, alla nyheter och dessutom rollkorterna). Till lektion två får grupperna istället två gemensamma gruppinstruktioner i skrift, vilka skiljer sig åt om journalisten arbetar på en radioredaktion i ett land som styrs som diktatur eller demokrati. Eftersom den första lektionens instruktioner var otydliga valde diktaturgrupperna och demokratigrupperna nästan samma nyheter. Den efterföljande diskussionen i helklass blev då svårare att genomföra och eleverna fick inte den inlevelse och kunskap som var syftet.

Informationen och uppgiften tydliggörs till lektion två, så att eleverna ska välja ”rätt” nyheter. Informationen om Bordurien kortas ner samt ges det konkreta tips kring hur nyhetsredaktionerna ska tänka då de väljer nyheter. Se nedan.

Ni ska tänka er in i en situation där ni arbetar på en radiostation. Er uppgift är att jobba på en redaktion där ni ska plocka ut nyheter till en sändning. Ni ska plocka ut två utrikes-, två inrikes-, en sportnyhet. Av dessa väljer ni ut en huvudnyhet.

Demokratigruppen:

Diktaturgruppen:

Tänk på följande när ni väljer nyheter:

Tänk på följande när ni väljer nyheter:

Att kritiskt granska den makt som styr

Att ge en positiv bild av Bordurien och dess

Bordurien.

ledare

*Att ge medborgarna ett brett urval av
nyheter*

Att ge landet stabilitet

*Att informera folk om olika
valmöjligheter/perspektiv*

Att inte orsaka onödig oro

*Att få folket att förstå att det de har är
ändå det bästa*

Att vara mångsidig i urvalet

Att kritiskt granska andra länder

*Att inte kränka/förtala grupper eller
enskilda individer*

Mängden nyhetsnotiser som redaktionen skulle göra ett urval ifrån uppfattades som för stor av flera elever. Det blev speciellt svårt för lässvaga elever. Är nyhetsmängden för stor så orkar eleverna inte läsa alla nyheter och det kan då leda till att de väljer ”fel” nyheter. Det är då inte deras förmåga till reflektion om pressfrihet som vi kan se utan deras läskunnighet. De lässvaga eleverna måste orka läsa igenom allt, annars faller syftet med lektionen. Om inte alla elever deltar i diskussionen minskar möjligheten till deliberativa samtal. Antalet nyhetsnotiser kortas ner till lektion två.

I lektion ett hade alla grupper fått redovisa sitt val av nyheter till tidningen muntligt, i helklass. Det blev svårt för eleverna att få en överblick kring vilka nyheter som valts och därför ska nu elevernas val av nyheter skrivas upp på tavlan på lektion två. Läraren gör en tabell där rubrikerna skrivs, så att alla gruppers val av nyheter tydliggörs för eleverna.

Den första lektionen avslutades med en allmän diskussion i klassrummet om varför det är viktigt med press- och yttrandefrihet. I slutet av lektion två får eleverna diskutera frågan i den grupp de arbetar i. Detta i syfte att göra tal- och tankeutrymmet så stort som möjligt för varje elev.

Eleverna svarade aldrig skriftligt i lektion ett och därför var det svårt att analysera vad eleverna lärt sig. Ett skriftligt moment läggs in i lektion två. De ska skriftligt svara på

samma fråga om press- och yttrandefrihet och därefter diskutera frågan i en lärarledd helklassdiskussion.

Insändarna tas bort eftersom det är svårt att genomföra i "radion". Istället tillkommer sportnotiser i lektion två. Sport kan vara ett användbart propagandaverktyg i en diktatur och det gör att fler dilemma kan skapas för demokratigrupperna. Nyheterna vässas till lite mer. Målet är att eleverna ska förstå att en nyhetsredaktion i en diktatur och en nyhetsredaktion i en demokrati inte väljer samma nyheter. I övrigt utformas lektion ett och två på samma sätt.

Analys av lektion två

Analysen av lektion två visade att ändringarna som genomförts gjorde att lektionen fungerade bättre. Det var tydligt att diktaturgrupperna förvånades över demokratigruppernas val av nyheter. Rutsystemet synliggjorde skillnaderna och likheterna för eleverna. Då eleverna såg urvalet var det några elever som spontant kommenterade att två av nyhetsredaktionerna (diktatur) bara hade positiva nyheter.

Vidare visade det sig att de redaktioner som arbetat i en diktatur hade valt de nyheter som vi förväntat oss, medan demokratigruppernas val till viss del förvånade oss och deras diskussioner och motiveringar var heller inte lika utförliga som diktaturgruppernas. Rollspelets upplägg gjorde att diktaturgrupperna fick en djupare förståelse för pressfrihet än demokratigrupperna.

Nedan finns de sportnotiser som fanns i uppgiften:

Den borduriska världsstjärnan Castafiore Falke väljer sin egen väg

Hon hoppar över både världscuppremiären och över Tour de ski. Sprintraketten Castafiore Falke som har dubbelt medborgarskap väljer nu att tävla för Syldavien. Falke är uppväxt i Zmylpatien och har under flera år tävlat för Bordurien. Hon stakar ut sin egen väg till skid-VM i vinter och laddar i Syldavien i stället. ”Jag känner äntligen en frihet. Här kan jag tala mitt eget språk”.

Bordurien utklassat

Det Borduriska landslaget i fotboll utklassades av Syldavien i onsdagen träningslandskamp. De Borduriska stjärnorna var oengagerade och gav en slätstruken figur när de fick stryk med 5-1.

Bordurisk nationalarena invigd

General Pledzky-Glaz gjorde igår ett bejublat framträdande när han invigde en ny toppmodern arena för simhopp i Klow. Anläggningen beskrivs som unik och ensam i sitt slag i världen. Pledzky-Glaz överraskade den stora folksamlingen genom att utföra en perfekt Mollbergare i pikstil.

Eleverna fick välja en nyhet av de tre notiserna ovan. Efter de instruktioner som grupperna hade fått förväntade vi oss att diktaturgrupperna skulle välja nyheten om nationalarenan eftersom den framhäver ledaren och landets förträfflighet med sin unika arena. Vi hade trott att demokratigrupperna skulle välja nyheten om Falke eller motivera sitt val tydligare. Eleverna hade fått information om att det fanns vissa motsättningar mellan Bordurien och grannlandet Syldavien. Att Zmylpatien är en omstridd del av Bordurien där folket främst pratar syldaviska har de också fått veta. En granskande journalist skulle förhoppningsvis genomskåda makthavarens försök till propaganda och ifrågasätta sanningshalten i nyheten om nationalarenan. De borde således inte välja den nyheten.

Så här valde och motiverade två av grupperna sin sportnyhet:

Diktaturgrupp 2 Sport: "Bordurisk nationalarena invigd" Motivering: Visar en bra bild av ledaren.

Demokratigrupp 2 Sport: "Bordurisk nationalarena invigd" Motivering: Den var positiv för folket.

Diktaturgrupperna visade i sina gruppdiskussioner och skriftliga motiveringar att de hade utvecklat en djupare förståelse för hur media (pressfrihet) kan påverka folket i en

diktatur kontra demokrati. Analysen av filmen visar vidare att diktaturgrupperna pratade just om förändringar och hur människor kan förändra samhället i en demokrati.

Avsaknaden av pressfrihet innebär då att folket inte kan byta ut sina ledare eftersom de inte får tillräcklig information. Det blir ingen förändring. Diktaturgruppens diskussioner var mer problematiserande kring pressfrihetens betydelse medan demokratigruppen snarare talar om demokrati som styrelseskick och inte som ett värde. Det fanns alltså en kvalitetsskillnad i gruppernas skriftliga svar och diskussioner.

I stort sett så valde ändå grupperna ”rätt” nyheter och de skriver i sina texter att yttrandefrihet är en självklarhet för en demokrati. Rollspelet gav alla eleverna ett perspektivbyte. Från sin elevroll fick de byta till rollen som journalist på en radioredaktion. Det blev tydligt att det var lättare för diktaturgruppen att sätta sig in i rollen som journalist. De visade en större inlevelseförmåga och de hade lättare att välja nyheter eftersom de förstod att vissa nyheter absolut inte kunde sändas i nyhetssändningen. För demokratigrupperna fanns inte samma rätt och fel, vilket gjorde att de fick svårare att välja. Det blev lättare för diktaturgruppen att förstå och sätta sig in i att det kan vara en fara att yttra sig i en diktatur. Detta ledde också till att de två diktaturgrupperna skrev att man inte kan förändra ett samhälle om det inte råder yttrandefrihet. Det blev inte lika tydligt för demokratigrupperna.

Lektion tre

Trots att vi var relativt nöjda med lektion två, fanns det fortfarande förbättringar som kunde göras. Dels var mängden text återigen för stor. Alla elever hann/orkade inte läsa och diskutera alla de olika nyheterna. Antalet nyheter kortas ned ytterligare. Målet är även att vinkla nyheterna så att också demokratigrupperna ska möta dilemman. Vissa nyheter framställs nu som uppenbara brott mot demokratiska värden och principer med hopp om att väcka en diskussion om dessa värden.

Demokratigrupperna missade till stor del sin roll som granskare av makten. Vi tror att en anledning till det kan vara att de har svårt att urskilja den uppgiften hos media i Sverige. Media har flera uppgifter varav granskare är en, men även att rapportera och underhålla är viktiga bitar. Den granskande uppgiften hos media verkade framstå som tydligare för

diktaturgrupperna. Majoriteten av våra elever är födda och uppvuxna i en demokrati. När hälften av eleverna fick uppleva en kontrast till det, att verka i en diktatur, så framstod demokratins värde som mer betydelsefullt. Denna infallsvinkel på lärande återfinns i variationsteorin som i sin tur bygger på fenomenografin (GU, 2010). Där studeras ett lärandeobjekt, som är avgränsningen av det mål lärarna har för lärandet och dess kritiska aspekter. Det är de aspekter som måste urskiljas för att förstå och behärska lärandeobjektet. Variationsteorin utgår från att ett lärande uppstår när ett lärandeobjekts kritiska aspekter kan urskiljas mot bakgrund av ett mönster av variation och invarians. Lärarens uppgift blir då att bestämma vad som ska varieras och vad som ska hållas konstant. (Gustavsson, 2008, Frisk, 2010, Pang, 2006)

Då bägge grupperna bara satt inne med ”halva sanningen” och bara läraren hade hela bilden så blir den efterföljande reflektionen i helklass mycket betydelsefull. I instruktionerna för grupperna stod endast information om medias roll i en diktatur eller en demokrati. För att kvalitén på den efterföljande reflektionen skulle säkerställas kom vi fram till att läraren även ska sammanfatta gruppernas instruktioner om medias roll, skriftligt, på tavlan, i ett enkelt rutdiagram under slutdiskussionen.

Medias roll	Demokrati	Diktatur
Media ska	Kritiskt granska makten Informera folket och visa på olika sidor	Ge en positiv bild av landet och ledarna Kritiskt granska andra länder
Media får/bör inte	Kränkta eller förtala	Inte orsaka oro

Detta ska hjälpa de elever som fortfarande har svårt att sätta ord på de nya erfarenheterna och utveckla förståelsen för pressfrihet och demokrati som värde.

Det fanns ingen möjlighet för någon av lärarna i nätverket att genomföra den tredje lektionen. Den utfördes istället av en kollega utanför vår grupp i en gymnasieskola i åk 1. Två av nätverkets medlemmar satt med som observatörer då denna lektion inte filmades.

Observatörerna rapporterade att diktaturgrupperna valde de nyheter som förväntats, men att demokratigrupperna inte gjorde det i samma utsträckning. Tillägget med ruttdiagrammet om medias roll i en diktatur respektive demokrati föll bort och genomfördes inte. Eftersom det inte finns något filmat eller skriftligt material från denna lektion samt att vi själva inte var observatörer avstår vi från att göra någon djupare lektionsanalys. Otydligheten i demokratigruppernas val av nyheter verkade upprepas även på den tredje lektionen. Därför drar vi slutsatsen att det är lättare för eleverna att förstå pressfrihetens begränsningar i en diktaturgrupp än i en demokratigrupp. Eleverna tar demokrati för givet då det är vad de har erfarenhet av. Demokratigrupperna får inte uppleva någon kontrast till sina erfarenheter och därför blir innebörden av pressfrihet inte synliggjord (Wahlström, 2011).

RESULTAT

Syftet med studien var att se om vi kunde fördjupa elevernas förståelse för demokratin som ett värde genom att skapa en lektion utgående från ett rollspel kring pressfrihet. Analysen av lektionerna visar att *rollspel kan vara en bra metod för att utveckla elevernas förståelse för demokratibegreppet som värde*, inte bara som ett styrelseskick. Studien visar att det är viktigt att läraren är noga vid utformningen av rollspelet för att eleverna ska lära sig det som är syftet med lektionen.

Studien visar att eleverna i diktaturgrupperna oftare gav mer utvecklade svar om pressfrihetens värde för en demokrati, än vad demokratigrupperna i allmänhet gjorde. Troligen beror det på att när eleverna i rollspelet fick byta sitt "vanliga" demokratiperspektiv mot ett diktaturperspektiv blev innebörden av den inskränkta pressfriheten mycket tydligare. I kontrast till det blev också förståelsen för

pressfrihetens värde i demokratin tydlig för eleverna som arbetade som journalister i en diktatur. De utvecklade en fördjupad kunskap i frågan. Det var först när eleverna såg diktaturgruppens begränsningar i sina val av nyheter som de kunde förstå pressfrihetens betydelse för demokratin. Därför är lärarens roll som samtalsledare så viktig. Det är läraren som kan ställa kontraster mot varandra så att de blir tydliga för alla elever, oavsett roll. *Om rollspelet ska kunna bidra till en fördjupad förståelse hos eleverna för pressfrihetens värde måste spelet avslutas med en reflekterande diskussion i klassen ledd av läraren.*

I den första versionen av rollspelet så fick eleverna otydliga instruktioner och det avspeglades sedan i deras förmåga att lösa uppgiften. De hade inte studerat medias roll i demokratier och diktaturer tidigare och hade enbart sina egna erfarenheter att luta sig emot. Rollspel kan mycket väl fungera som kunskapstest i slutet av ett arbetsområde för att se vad eleverna har tillägnat sig av undervisningen. Nu var inte det vårt syfte utan vi ville ge dem möjlighet att fördjupa sin kunskap om pressfrihet och demokrati. För att detta ska vara möjligt måste rollspelets alla delar vara noga överlagda. *Instruktionerna måste konstrueras så att de blir lätta att förstå.*

En annan erfarenhet från den första lektionen var att textmassan var alltför omfattande. Det innebar att de elever som läste långsammare än sina kamrater avbröt läsningen när de upptäckte att de andra var klara. Vilket ledde till att de inte hade samma information som de övriga. Det är vår uppgift som lärare att se till att den information som eleverna behöver för att lösa uppgiften finns tillgänglig för alla. *Textmassan måste begränsas för att alla elever ska hinna läsa.*

Rollspelet upplevdes som roligt av eleverna vilket ökade motivationen att lära. Samtidigt är det viktigt att alla elever ställs inför en situation att lösa annars minskar motivationen och det blir svårare att väcka diskussion i gruppen och klassen. Vi anser att lusten är en viktig aspekt och något som vi borde ta tillvara oftare i skolan. Det ena utesluter inte det andra utan elever vill ofta arbeta vidare och lära sig mer om de tycker ämnet är roligt och engagerande.

DISKUSSION

Demokratifrågor och diskussion kring yttrandefrihetens gränser är alltid aktuella och engagerande. Vid en utveckling av rollspelet skulle det vara intressant att sätta in det i ett variationsteoretiskt perspektiv och studera om utfallet skulle bli bättre om alla elever verkade i en diktatur. Då skulle deras erfarenheter, som främst kommer från en demokrati, få kontrasteras mot medias roll i en diktatur och pressfrihetens värde skulle bli tydligare i kontrasten.

Arbetet i det ämnesdidaktiska nätverket har varit givande. Att få tid och möjlighet att samarbeta med kollegor är en viktig del i ett skolutvecklingsarbete. Det var roligt att få tid att konstruera ett rollspel och sedan analysera och utveckla det. De lärdomar vi dragit är generaliserbara. Rollspel är en bra metod i undervisning eftersom eleverna får använda sin inlevelse och ställas inför nya situationer att lösa. För att nå syftet med undervisningen måste rollspelet vara strukturerat och ta upp kunskapsmål.

Med facit i hand kan vi konstatera att vissa saker kunde ha gjorts annorlunda. Framför allt finns det brister i studiens dokumentation. Alla lektioner borde ha filmats och för och eftertest kunde ha varit bättre utformade och individuellt genomförda. Ett individuellt eftertest skulle ha stärkt studiens resultat, men vi bedömde då, att det skulle räcka med filmerna och observationerna. Ett beslut vi nu i efterhand kan ångra. Individuella eftertest visar tydligare hur enskilda elever har uppfattat lektionens syfte (lärandeobjektet).

Lesson Study är en bra metod, men ur ett ämnesdidaktiskt perspektiv är Learning Study att föredra. Om vi från början hade haft mer kunskap om variationsteorin som utgör en grund för Learning Study så hade vi kunnat tolka rollspelet bättre. I Lesson Study så ligger fokus på att undersöka *hur* den bästa undervisningen läggs upp medan man i Learning Study fokuserar på *vad* undervisningen innehåller och hur innehållet presenteras. För ett ökat didaktiskt kunnande måste vi studera både *vad* och *hur*.

Många andra delar av vårt professionella kunnande har ökat med detta arbete. Delar som inte framgår av vår rapport men som har stor betydelse för vårt framtida arbete. Erfarenhetsutbytet mellan olika skolor och olika skolformer har varit mycket givande. Vårt ämnesdidaktiska kunnande har ökat och vi har utvecklat ett professionellt språk som kan användas i det alltmer viktiga, kollegiala samarbetet. Dessutom har vi utvecklat vår kunskap om bedömning och blivit bättre på att urskilja olika kvalitéer i elevsvar.

LITTERATURFÖRTECKNING

Englund, T. (2000). *Deliberativa samtal som värdegrund - historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*. Skolverket.

Englund, T. (2011). Utbildning som medborgerlig rättighet. i r. T. englund, *Utbildning som kommunikation - Deliberativa samtal som möjlighet* (s. 103). Göteborg: Bokförlaget Daidalos.

Frisk, M. B.-K. (2010). *Uppfattningar om Learning Study som modell och om demokrati som undervisningsmodell*. Stockholm: Stockholms universitet.

GU. (den 11 augusti 2010). *Göteborgs universitet*. Hämtat från Fenomenografi och variationsteori: <http://www.idpp.gu.se/intresseomraden/fenomenografi-och-variationsteori/>

Gustavsson, L. (2008). Att bli bättre lärare. Umeå Universitet.

Oscarsson, V. (den 30 09 2008). *Skolverket*. Hämtat från www.skolverket.se: <http://www.skolverket.se/2.308/2.402/2.403/2.404/2.417/elevs-demokratiska-kompetens-1.62101> den 10 02 2012

Pang, F. M. (2006). On Some Necessary Conditions of Learning . *The Journal of the Learning Sciences* , 193-220.

Skolverket. (2010). *Morgondagens medborgare. ICCS2009*.

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2397>.

Skolverket. (den 11 augusti 2012). *Skolverket*. Hämtat från Öppet klassrumsklimat skapar engagemang: <http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/demokrati-som-uppdrag/arbete-demokratiskt/oppet-klassrumsklimat-skapar-engagemang-1.135473>

Skolverket. (den 11 augusti 2012). *Skolverket*. Hämtat från Höga kunskaper men lågt engagemang om demokrati:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/demokrati-som-uppdrag/2.2260/hoga-kunskaper-men-lagt-engagemang-om-demokrati-1.135613>

Wahlström, N. (2011). Att erfara är att lära - ibland. i r. T. Englund, *Utbildning som kommunikation - Deliberativa samtal som möjlighet*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.